

Людмила ЮРСА,

orcid.org/0000-0003-3944-375X

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри українського прикладного мовознавства

Львівського національного університету імені Івана Франка

(Львів, Україна) *Lnuzhdak@ukr.net*

Людмила ГАВРИЛОВСЬКА,

orcid.org/0000-0002-7049-8559

асистент кафедри українського прикладного мовознавства

Львівського національного університету імені Івана Франка

(Львів, Україна) *ludmyla.havrylovska@gmail.com*

ЕКОЛІНГВІСТИЧНИЙ СТАН СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ЗООНІМІКОНУ

Український ономастикон посттоталітарної доби зазнав низки змін. У процесі розвитку українське суспільство зазнає змін не тільки в політичній сфері, але й у мовознавчій. Чимала кількість нових понять активно функціонують у мовленні українців, це стосується і пропріальної лексики. У нашій статті ми опрацювали пропріальну лексику, зокрема зооніми, які утворились та активно функціонують у середовищі українців сучасного періоду. Метою нашої розвідки є розгляд причин новоутворень зоонімічної лексики пострадянського періоду, її розвиток, мотивація, а також специфіка дотримання еколінгвістичних норм. Ми дослідили сучасний український зоонімікон, який активно використовується в різних регіонах України. Наша робота показала, що заочна кількість зоонімічного фонду українців пострадянської доби зазнала трансформаційних змін, які пов'язані із глобалізаційними процесами, мультикультурним середовищем, а також активними процесами обміну інформацією між різними групами не тільки на вітчизняному просторі, але й за його межами.

У процесі дослідження виявлено низку проблем, які порушують мовно-стилістичні норми української правописної системи, а також чинного законодавства. Так, специфікою українського зоонімікону посттоталітарної доби є те, що назви присвоюються з порушенням таких норм чинного українського правопису, як узгодженість роду та числа із назвою та статтю носія, використання чужомовних імен, які не адаптовані до українського мовного ареалу.

Недооціненість важливості проблеми естетичного стану українського ономастичного простору стала причиною того, що з'явилась чимала кількість зоонімічних одиниць, зокрема й зоонімів, які за своєю структурою, джерельною базою ніяк не пов'язані з традиціями українського іменотворення, а також естетичними цінностями. Зрозуміло, що ті оніми, які активно функціонують у сучасному періоді розвитку українського суспільства і не відповідають естетичним критеріям української власної назви, негативно впливають на еколінгвальний стан українського ономастикону та української мови загалом.

У процесі нашого дослідження ми дійшли висновків, що український зоонімікон сучасного періоду розвитку зазнає впливу чужорідних культур, які сприяють запозиченню іношомовних назв, які часто порушують норми української літературної мови, а також не відповідають колориту та традиціям назовництва українців у сфері пропріа, зокрема оніми.

Ключові слова: оніми, ономастика, еколінгвістика, пропріальна лексика.

Liudmyla YURSA,

orcid.org/0000-0003-3944-375X

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Applied Linguistics

Ivan Franko National University of Lviv

(Lviv, Ukraine) *Lnuzhdak@ukr.net*

Ludmyla HAVRYLOVSKA,

orcid.org/0000-0002-7049-8559

Candidate of Philological Sciences,

Assistant at the Department of Ukrainian Applied Linguistics

Ivan Franko National University of Lviv

(Lviv, Ukraine) *ludmyla.havrylovska@gmail.com*

ECOLINGUISTIC CONDITION OF UKRAINIAN MODERN ZOONIMICON

The Ukrainian onomasticon of the post-totalitarian era has undergone a number of changes. In the process of development, Ukrainian society is undergoing a number of changes not only in the political sphere, but also in linguistics. A large number of new concepts are actively functioning in the speech of Ukrainians, this also applies to proprial vocabulary. In our article, we have worked out proprial vocabulary, in particular about those that were formed and actively function among Ukrainians of the modern period. The purpose of our research is to consider the causes of neoplasms of zoonymic vocabulary of the post-Soviet period, its development, motivation, as well as the specifics of compliance with ecolinguistic norms. We researched modern and Ukrainian zoonymicon, which is actively used in different regions of Ukraine. Our work has shown that a significant number of zonal funds of Ukrainians of the post-Soviet era have undergone transformational changes associated with globalization processes, multicultural environment, and active processes of information exchange between different groups not only in the country but also abroad.

The study identified a number of problems that violate the linguistic and stylistic norms of the Ukrainian spelling system, as well as current legislation. Thus, the specifics of the Ukrainian zoonymicon of the post-totalitarian era is that with the name and article of the carrier, the use of foreign names that are not adapted to the Ukrainian language area.

The underestimation of the importance of the problem of the aesthetic state of the Ukrainian onomastic space has led to the emergence of a large number of removable units, including onyms, which in their structure, source base are not related to the traditions of Ukrainian naming and aesthetic values. It is clear that those onyms that actively function in the modern period of development of Ukrainian society and do not meet the aesthetic criteria of the Ukrainian proper name, negatively affect the ecolingual state of the Ukrainian onym and the Ukrainian language in general.

In the course of our research we came to the conclusion that the Ukrainian zoonymicon of the modern period of development is influenced by foreign cultures, which promote the borrowing of foreign names, which often violate the norms of Ukrainian literary language, and do not correspond to the colour and traditions of Ukrainians.

Key words: *onyms, onomastics, ecolinguistics, proprial vocabulary.*

Постановка проблеми. Лексична система будь-якої мови підпорядковується певним правилам та законам, безперервно змінюється, розвивається, трансформується через певні внутрішньомовні та суспільно-історичні чинники.

Український ономастикон пострадянської доби зазнав чимало змін. Пропріальна лексика робить вагомий внесок у структурну цілісність української літературної мови. Цей прошарок мови має велику залежність від геополітичної ситуації, адже ті чи інші оніми функціонують від приналежності до певного денотата.

Онімний простір українців формувався протягом тривалого часу і нині можна вважати, що ономастика займає особливе місце серед усіх галузей мовознавства. Це поняття запозичене з грецької мови, що в перекладі означає «мистецтво давати імена».

Аналіз досліджень. Вперше поняття «ономастика» було використане в мовознавчій науці хорватським лінгвістом Т. Маретичем у 1886 р., але спочатку цей розділ містив лише одну ономастичну дисципліну – антропоніміку (Зубко, 1992: 264).

Одним із перших в Україні розпочав ономастичні дослідження відомий український слов'янознавець Я. Головацький (1814–1888). Вчений-філолог присвятив чимало часу вивченню історії української мови, зокрема тлумаченню власних назв. При цьому він залучав наукові матеріали з історії утворення інших слов'янських мов та етнографії досліджуваних регіонів.

Проблеми ономастики в своїх наукових працях успішно досліджував А. Бертьє-Делагард, а на початку ХХ ст. – відомі українські історики О. Лазаревський, В. Ляскоронський, Л. Падалка, М. Арандаренко, М. Астряб, О. Андріяшев та ін. Свій внесок у становлення дисципліни зробив також видатний український поет Іван Франко (Зубко, 1992: 264). Увагу до проблем природи, систематизації та класифікації власних назв приділяли такі вчені, як Д. Бучко, В. Горбаневський, В. Горпинич, Ю. Карпенко, В. Німчук, Н. Подольська, М. Торочинський, О. Суперанська, В. Шулгач, Л. Белей та багато інших. Зокрема, зоонімічну лексику, особливості структури зоонімів, їх семантику, мотивацію, походження вивчали такі визначні ономасти, як Л. Кирилюк, С. Ковтюх, Р. Коутс, М. Сюсько, Я. Шебештян, П. Чучка та інші.

Щодо еколінгвістичних досліджень, то вперше вони були здійснені у 80-х роках ХХ ст. у працях Е. Гаугена, В. Любася, П. Зіми, І. Огнгайзера.

В україністиці еколінгвістика почала вивчатись у розрізі культури мови. Так, відомі розвідки мовознавців Б. Ажнюка, Л. Белей, О. Бондаря та ін. по-новому трактують взаємодію використання української літературної мови та способів вираження соціальних видозмін української пропріальної лексики.

Мета статті – проаналізувати специфіку функціонування української знімної лексики, зокрема зоонімікону, крізь призму еколінгвістики.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі формування та розвитку української лек-

сики загалом та зоонімного ареалу зокрема відбуваються значні та системні зміни, що зумовлені не стільки зміною ідеологічних пріоритетів сучасних українців, скільки докорінною видозміною суспільної свідомості мовців.

Глибинний та системний характер видозміни суспільної свідомості безпосередньо позначається на темпах та масштабах трансформаційних змін в українському ономастиконі.

Важливе значення має еколінгвістичний аспект дослідження системи власних найменувань, адже саме він допоможе описати та оцінити специфіку пропріальної лексики української мови кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Необхідно зазначити, що еколінгвістика – це наука, яка постійно перебуває в русі, є динамічною наукою, яка постійно перебуває у стадії розвитку та вдосконалення. Аспект та поле еколінгвістичних досліджень є необмеженим та різнобічним. Універсальність еколінгвістики як науки полягає насамперед у тому, що вона вступає у взаємодію з усіма лінгвістичними галузями: починаючи від апелятивної лексики і закінчуючи онімами. Еколінгвістичні дослідження є вкрай необхідними та актуальними для стабілізації та чистоти мовного ареалу.

Наприкінці ХХ ст. з'являються лінгвістичні дослідження взаємодії мови із середовищем, які стали підґрунтям для формування нового напрямку наукового пошуку – еколінгвістики – за аналогією з екологією як наукою про взаємозв'язок між організмами та навколишнім середовищем (Клочко, 2017: 4).

Еколінгвістика – це нова перспективна міждисциплінарна галузь сучасної науки, що розвивається на перетині соціолінгвістики, психолінгвістики, лінгвістичної філософії. Предметом її дослідження є мова як компонент складної тріадної системи «людина – природа – суспільство» (Клочко, 2017: 4).

У кожній мові чітко протиставлені дві групи лексики – апелятивна (загальні назви) й онімна (власні назви). Оніми як специфічні мовні одиниці мають диференційні ознаки, характерні загалом для всього класу пропріативів, певних розрядів власних назв або окремих номінацій (Вербич, 2008: 54).

Система онімів не є однорідною за своєю природою, тому вчені підрозділяють її на певні частини, однією з яких є зоонімія.

Варто зазначити, що кожен із вищезгаданих ономастичних осередків зробив чималий внесок у розробку ономастичної теорії.

На сучасному етапі розвитку української пропріальної лексики спостерігається тенденція до

глобалізаційних процесів. Сама природа глобалізації має загальноновизнану інформаційну, комунікативну складову частину, яка не існує поза мовним середовищем і мовними засобами. Дослідники вказують на ускладнення ідентифікаційних процесів в умовах глобалізації. З одного боку, формується щось на зразок глобальної ментальності, поширюються схожий спосіб життя, стандарт поведінки, ціннісні та мовні уподобання.

З іншого боку, інтенсифікується процес утвердження народами групової, територіальної, етнічної ідентичності. А. Гальчинський акцентує на тому, що глобалізація впливає на зближення культур та національну ідентичність людей. Проте зазначає, що таке зближення «ніякою мірою не означає формування будь-яких уніфікованих, кимось нав'язаних стандартів. Формула глобального суспільства базується на протилежному – зближення культур не шляхом універсалізації, а навпаки – на основі саморозвитку і самозбагачення» (Гальчинський, 2006: 276).

У процесі розвитку української держави пострадянської доби, відбулась низка змін, зокрема, глобалізація, мультикультурні зв'язки, міждержавні контакти вплинули на розвиток української мови. Вплив глобалізаційних тенденцій позначився не тільки на українському лексиконі загалом, але й на онімній сфері, зокрема і на українському зооніміконі посттоталітарної доби. Поява нових екзотичних свійських тварин у маєтках заможних українців та популяризація чужомовних кличок тварин через серіали та бульварну пресу стали причиною появи таких зоонімів-неологізмів, як *Річі, Бетсі, Бетті, Чіа, Лорі, Джексон, Лейла* (м. Львів), *Амір, Перс, Чарлі* (с. Хоробрів, Сокальський р-н), *Бонд, Берта, Лінда, Ральф* (м. Сокаль, Львівська область), *Блек* (с. Тартаків, Сокальський р-н), *Діна* (с. Перемисловичі, Сокальський р-н), *Деніо* (м. Белз, Львівська область), *Том, Хейлі, Пінкі, Люк*, (с. Хоробрів, Сокальський р-н), *Сільвія, Ньюша* (м. Сокаль, Львівська область), *Сімба, Багіра, Сью, Габбі* (м. Львів), *Долар, Лорд, Бай*, (с. Минай, Ужгородський р-н), *Оскар* (с. Домашино, Великоберезнянський р-н), *Денді* (м. Ужгород), *Бакс* (м. Калущ, Івано-Франківська область), *Рем* (м. Хмельницький), *Люк, Дана* (с. Минай, Ужгородський р-н), *Джеск, Стінг* (с. Домашино, Великоберезнянський р-н), *Лора* (с. Худльово, Ужгородський р-н), *Діна* (м. Ужгород), *Буш* (м. Ужгород), *Лессі, Чарлі, Дік, Джесіка, Тайсон, Ральф, Жанна, Спайк, Ельза, Роккі, Боні* (м. Ужгород), *Санта* (м. Калущ, Івано-Франківська область), *Макс, Лінда, Нікі, Цезар, Келлі* (с. Сюрте, Ужгородський р-н), *Лілі, Грейсі* (с. Час-

лівці), *Кері, Тім* (м. Київ), *Кокі, Рей, Мона, Ніка* (м. Мукачево), *Том* (м. Ужгород), *Макс* (с. Сімер, Перечинський р-н), *Альберт* (м. Хмельницький), *Ксена, Лукреція, Гарфілд* (м. Мукачево), *Лінда, Марго, Мерлін* (м. Ужгород), *Луїс* (с. Пастілки, Великоберезнянський р-н), *Тім* (с. Холмок, Ужгородський р-н), якими називають собак та кішок.

За роки незалежності України пропріальна система української мови зазнала глибоких змін як якісного, так і кількісного характеру. Чимала кількість пропріа вийшли з ужитку або було переоцінено статус цілих типів власних назв. Активно відбувається процес нав'язування модних онімійних стандартів; стали очевидними глобалізаційні впливи, чисельність окремих розрядів онімів зросла в десятки разів тощо. Такі процеси у сфері української пропріальної лексики як системи свідчать про втрату нею еколінгвального балансу.

Висновки. При реалізації еколінгвального дослідження українського ономастичного простору посттоталітарної доби необхідно звертати увагу на те, що українська мова здобула статус державної лише з 1989 р. Століття функціонування українського ономастикону в умовах бездержав'я мало негативний наслідок на завантаженість українських онімів, а також спричинилося до усталення традицій назовництва на

українському етнокультурному просторі неукраїнськими власними назвами. Набуття українською власною назвою поліфункціонального статусу в умовах незалежної України відбувається в результаті мовної політики: одні аспекти реалізуються цілеспрямовано, а інші – стихійно.

Еколінгвістичний аналіз української пропріальної лексики сучасного періоду розвитку та функціонування дає змогу проаналізувати стан окремих її субсистем, зокрема зоонімікону, в контексті середовища існування мовного колективу (нації, етнографічної групи, мешканців певного регіону або населеного пункту тощо).

За нашими спостереженнями доходимо таких підсумків: українська пропріальна лексика пострадянської доби перебуває в постійному розвитку, а також зазнає чисельних впливів, які пов'язані як із геополітичною стратегією поведінки держави, так і з внутрішніми впливами загалом. Дієвість чинного мовного законодавства України має сприяти розвитку українського зоонімного простору з дотриманням норм чинного українського правопису, а також відбивати колорит та традиції українців. Засмічення онімного ареалу чужомовними лексемами призводить до порушення еколінгвістичних норм української літературної мови, її естетичного наповнення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вербич С. О. Сучасна українська онімна лексика: функціональний аспект. *Вісник НАН України*. 2008. Вип. 5. С. 54–60.
2. Гальчинський А. С. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Київ, 2006. 312 с.
3. Зубко А. Українська ономастика: здобутки та проблеми. Ономастика України першого тисячоліття нашої ери: монографія. Київ: Наукова думка, 1992. С. 262–279.
4. Ключко С. О. Поступ еколінгвістики в Україні: аналітичний огляд. *Система і структура східнослов'янських мов*. 2017. Вип. 12. С. 3–18.

REFERENCES

1. Verbych S. O. Suchasna ukrainska onimna leksyka: funkcionalnui aspekt [Modern Ukrainian onymic vocabulary: functional aspect.] *Bulletin of the NAN of Ukraine*, 2008. Vyp. 5, pp. 54 [in Ukrainian].
2. Halchynskiy A.S. Hlobalni transformacii: konceptualni alternatyvy [Global transformations: conceptual alternatives]. Kyiv, 2006. 312 p. [In Ukrainian].
3. Zubko A. Ukrainska onomastyka: zdotuky ta problemy [Ukrainian onomastics: achievements and problems] *Onomastics Ukraine of the first millennium AD: [monograph]*. Kyiv, 1992. Pp. 262–279. [In Ukrainian].
4. Klochko S.O. Postup ekolinhvistyky v Ukraini: analitychnyi ohliad [Progress of ecolinguistics in Ukraine: an analytical review] *System and structure of East Slavic languages*, 2017, Vyp. 12, pp. 3–18. [In Ukrainian].